

01 Som diferents?

Les diferències biològiques i psicològiques

→ Objectius

- Explorar i comentar les diferències biològiques i psicològiques entre els homes i les dones.
- Comprovar que algunes diferències, com les relatives a la sexualitat i a criar els descendents, tendeixen a la complementarietat.
- Comparar les diferències entre el gènere masculí i el femení com a grups amb les diferències entre els membres de cada gènere per comprovar-ne el valor relatiu.
- Constatar com les semblances entre homes i dones són generalment poc percebudes i apreciades.
- Constatar com afecten aquestes diferències en la vida quotidiana, en les relacions i en l'autoestima de les persones, especialment de les alumnes.
- Descobrir que els efectes negatius es poden minvar amb el coneixement, l'acceptació i la comprensió de les diferències.

→ Informació i orientacions

Les diferències s'utilitzen com a justificant per a la desigualtat i la discriminació. I la desigualtat és una manifestació de violència estructural que promou la violència directa.

Hem de començar per revisar els coneixements, les opinions, les creences, les actituds... de les persones participants.

S'ha de procurar que els grups de treball siguin mixts, equilibrats per les variables, entre les quals hi ha el rendiment acadèmic, la cultura i el gènere.

A l'inici del treball hem de procurar que aflorin els mites, els prejudicis, els estereotips..., sense jutjar-los, ni censurar-los (ni deixar que l'alumnat ho faci). La discussió i la crítica es farà posteriorment, en aquesta sessió i en les següents.

Els mites que queden explícits a les activitats per a l'alumnat estan extrets de la col·lecció de pòsters *Som iguals, som diferents* i hem de tenir en compte que són generalitats, cosa que hem de recalcar als alumnes i a les alumnes.

S'han de debatre, valorar i criticar les opinions: Què tenen de positiu? Quines limitacions mostren? Quines conseqüències se'n deriven?

Cal introduir i consensuar conceptes, criteris, principis d'actuació.

Cal que l'alumnat s'adoni dels problemes derivats dels prejudicis i obrir noves perspectives. Podem usar els drets humans, la igualtat i l'equitat de gènere com a referències.

Per acabar, s'elaboraran conclusions i propostes de canvi individuals i col·lectives.

Pòsters

Iguals, ni más ni menos. Calendari del 2003. Instituto Canario de la Mujer.

AD. (2004). *Som iguals, som diferents*. Palma: Associació de Dones Educadores de les Illes Balears, Institut de la Dona, Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

Recursos bibliogràfics

AGUIRRE, A. (2001). *Mujer y educación. Educar para la igualdad desde la diferencia*. Barcelona: Graó

GOVERN BALEAR. COMISSIÓ INTERDEPARTAMENTAL DE LA DONA. (1993). *Educació amb igualtat*. Palma: Vicepresidència del Govern balear.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA. (1990). *La coeducación*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.

Vídeos

Identidad y coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

Seminario Mujeres y Hombres Igualdad de Oportunidades. 1997

Som diferents?

Amb aquestes activitats que us proposam volem revisar les diferències que trobam entre les dones i els homes.

- En primer lloc, anota en cada columna en què es diferencien biològicament les dones i els homes.

LES DONES SÓN...	ELS HOMES SÓN...
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- Ara anotau les diferències psicològiques (sensibilitat, agressivitat, sexualitat) que hi ha entre els homes i les dones.

LES DONES SÓN...	ELS HOMES SÓN...
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

En petit grup reflexionau i contestau les qüestions següents:

- Creis que les característiques físiques i psicològiques que heu posat a les dones també es poden atribuir als homes i a la inversa? Per què?

.....

.....

.....

.....

.....

- Com es valoren socialment les qualitats biològiques i psicològiques que s'atribueixen a cada gènere? Una qualitat es valorarà igualment si l'individu que la té és una dona?

.....

.....

.....

Generalment, els valors i les aptituds que s'associen als homes estan més reconeguts socialment. Algunes diferències estan tan profundament arrelades que es consideren naturals i derivades de la diferenciació sexual.

Tot seguit teniu una sèrie de mites sobre les dones i els homes. En petit grup debateu si són reals o inexistents. (Pensau que aquests mites fan referència a generalitats, i que aquestes sempre són molt relatives.)

1. ELS HOMES PESEN MÉS I SÓN MÉS ALTS
2. ELS HOMES SÓN MÉS AGRESSIUS, FINS I TOT EN ELS PRIMERS JOCs SOCIALS.
3. LES NINES OBEEIXEN MILLOR LES INDICACIONS DELS PARES I MARES.
4. LES NINES OBTENEN MILLORS QUALIFICACIONS QUE ELS NINS.
5. LES DONES SÓN MÉS ANSIOSES, TÍMIDES I AMABLES QUE ELS HOMES.
6. ELS HOMES SÓN MILLORS EN FEINES CREATIVES I LES DONES SÓN MILLORS EN FEINES RUTINÀRIES.
7. LES DONES TENEN MENYS CAPACITAT SEXUAL QUE ELS HOMES.
8. ELS HOMES SÓN BIOLÒGICAMENT SUPERIORS A LES DONES.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Debatem amb tot el grup classe...

- Quins dels mites anteriors són reals?
- Quins són inexistents?
- Per què?
- Hi ha consens en tot el grup classe?

Com a conclusió d'aquesta activitat podem afirmar que els quatre primers mites són reals, els quatre darrers no. Heu arribat vosaltres a la mateixa conclusió?

- Què pensau de la frase següent:

**HEM DE VALORAR I POTENCIAR LES DIFERÈNCIES
PERÒ NO LES DESIGUALTATS.**

02 El sexisme: Les diferències culturals per raó de gènere

→ Objectius

- Introduir el concepte de cultura. La seva funció social: mantenir la cohesió del grup humà. Els components. La relació entre cultura, distribució del poder i manteniment dels privilegis.
- Conscienciar del fet que la cultura es presenta com una "segona naturalesa" que fa que les pautes de la cultura pròpia es presentin com a normals, les més lògiques, i fins i tot com a naturals i inamovibles.
- Introduir el principi de relativisme cultural.
- Explorar i comentar el sexisme, la divisió que la cultura sosté entre els homes i les dones.
- Identificar els mites, els prejudicis i els papers socials que diferencien homes i dones i com es reflecteixen en el llenguatge.
- Conscienciar que la cultura manté un sistema de privilegis que tendeix a conservar; que, al mateix temps, evoluciona, especialment per les necessitats d'adaptar-se als canvis i per efecte dels conflictes, i que es pot intervenir deliberadament per canviar-la.
- Criticar el llenguatge sexista, que reflecteix el sexisme cultural i fomenta el llenguatge no sexista.
- Sensibilitzar vers la perspectiva de gènere.
- Descobrir que els efectes negatius poden minvar amb el coneixement, l'acceptació i la comprensió de les diferències.

→ Informació i orientacions

Les diferències culturals es construeixen sobre les diferències naturals (biològiques i psicològiques), les amplien i creen desigualtat.

Cal començar fent aflorar coneixements, opinions, creences i actituds de les persones participants. Probablement ens sorprendran algunes per retrògrades i d'altres per crítiques.

És possible que les diferències desemboquin en discussions. El professor o la professora ha de fer mantenir el respecte a les persones i a la lliure expressió i, al mateix temps, ha de recordar que es tracta d'avançar entre tots cap a una societat més justa, més igualitària.

No es poden forçar els avanços. Moltes concepcions i molts prejudicis de gènere estan fermament arrelats en la ment de l'individu i en el seu context social. El fet de posar-los en crisi pot provocar un estat de confusió i una reacció defensiva (tancar-se o agressivitat). Per això, s'ha de deixar temps perquè les persones puguin revisar i madurar els seus esquemes, sense pressió.

Recursos bibliogràfics

AD. (1998). *Mujeres y lenguaje: una mirada masculina*. Barcelona: Denes, Calabria Ensayo.

AD. (1995). *Nombra. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

CALERO, M. A. (1999). *Sexismo lingüístico. Análisis y propuestas ante la discriminación sexual en el lenguaje*. Madrid: Col. Mujeres

ERRAZU COLAS, M. A. (1995). *Hacia una utilización no sexista del lenguaje*. Saragossa: Instituto Aragonés de la Mujer.

LÓPEZ ARMINIO, M. J. (1993). *Elegir una profesión en igualdad: material didáctico de orientación profesional no sexista*. Papeles de Trabajo, 2. Madrid: Instituto de la Mujer.

LOZANO, I. (1995). *Lenguaje femenino, lenguaje masculino. ¿Condiciona nuestro sexo la forma de hablar?* Madrid: Minerva

MIEDZIAN, M. (1995). *Chicos son, hombres serán. Cómo romper los lazos entre masculinidad i violencia*. Madrid: Horas y Horas.

SANTANER PONS, N. (1999). *Canviem el llenguatge*. Palma: Govern balear, Comissió Interdepartamental de la Dona.

Vídeos

La coeducación. Instituto de la Mujer. [25 min.]

Identidad y coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

Coeducación sin jerarquías. Instituto de la Mujer. [23 min.]

Sexismo en la tele. Servicio Provincial de la Diputación Provincial de Màlaga. 2002.

Totes les persones vivim immerses en una cultura. La cultura ens proporciona una manera de veure la realitat i una manera de viure i de relacionar-nos. Una de les principals funcions de la cultura és establir divisions entre individus (home/dona), en el seus comportaments, i establir jerarquies.

En aquesta unitat volem revisar el concepte de gènere que fa la cultura.

- Quina diferència hi ha entre els conceptes de sexe i de gènere?

.....

.....

.....

.....

Contesta les preguntes següents:

- Intenta imaginar com hauria canviat la teva vida si t'haguessin atribuït a l'altre sexe? Anota alguns dels canvis.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Per què hi ha tanta diferència entre els comportaments típics de cada gènere?

.....

.....

.....

.....

Els comportaments i les expectatives socials de les persones que han d'arribar a ser el nin i la nina estan marcats pels estereotips i els rols.

- Quins són els estereotips típics que s'han aplicat als homes i a les dones en la nostra societat?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tradicionalment qualsevol rol associat als homes està més reconegut per la societat.

Reflexionau i contestau en petits grups aquestes qüestions.

- En el passat, segons sabem dels nostres pares i mares, padrins i padrines, les diferències per raó de gènere eren iguals a les d'ara? Anota alguns dels canvis.

.....

.....

.....

.....

- En altres cultures del món, les diferències per raó de gènere són com a la nostra? Anota algunes de les diferències més notòries. A tall d'exemple, en una societat en la qual els homes tenen cura de la prole i les dones de la recol·lecció, es valora més el rol dels homes.

.....

.....

.....

.....

Extraguem-ne conclusions...

El problema no són els rols diferents sinó el fet de jerarquitzar-los, que provoca que unes persones estiguin sotmeses a les pautes, les indicacions i els privilegis de les altres.

Debateu entre tota la classe

- Quins canvis, pel que fa a les diferències de gènere, s'haurien de produir en la nostra cultura?
- Quines referències haurien d'orientar el canvis (quins valors, quines metes, quins documents..)?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

03 On són les dones?

La discriminació de les dones en la història

→ Objectius

- Plantejar una revisió de la història i del seu paper en la cultura.
- Conscienciar que la història és selectiva: destaca unes situacions, uns fets i uns protagonistes a costa de silenciar-ne uns altres, i que la selecció respon a uns interessos.
- Distingir entre la història oficial i altres versions.
- Revisar i criticar la ponderació dels valors i dels interessos del masclisme en la història oficial.
- Comprendre com una visió històrica és sempre una selecció i una valoració que serveix per justificar l'*statu quo* actual.
- Reivindicar el paper de les dones en la història.

→ Informació i orientacions

La imatge de qualsevol institució i col·lectiu social ve, entre altres factors, determinada per la història, per com la mostra i la valora. Per què un col·lectiu que abasta el 50 per cent de la humanitat ocupa tan poques línies en els llibres d'història?

Comencem fent aflorar els coneixements d'història personal i oficial per revisar el mite de l'objectivitat i introduir el principi de la relativitat de la història. Probablement sortiran entre l'alumnat opinions que defensen la versió oficial de la història. No és estrany per la manera com s'ha ensenyat i usat la història. A l'alumnat se li demanarà que escolti i respecti altres versions més crítiques.

És possible que les diferències desemboquin en discussions. L'educador ha de fer mantenir el respecte a les persones i a la lliure expressió i, al mateix temps, recordar que es tracta d'avançar entre tots cap a una societat més justa, més igualitària.

No es poden forçar els avanços. Moltes visions històriques estan arrelades en grups socials, famílies i individus. Modificar-les genera inseguretat. Per això, s'ha de deixar temps perquè les persones puguin revisar i madurar els seus esquemes, sense pressió.

Recursos bibliogràfics

AD. (2003). *Història de les dones als Països Catalans al s. XX*. València: El Temps.

AD. (2003). *Las científicas y su historia en el aula*. Madrid: Síntesis.

AGUIRRE, A. (2001). *Mujer y educación. Educar para la igualdad desde la diferencia*. Barcelona: Graó.

BIRGIN, HAYDÉE. (comp.) (2000). *El Derecho en el género y el género en el Derecho*. Buenos Aires: Biblos.

BLANCO GARCÍA, N. (2000). *El sexismo en los materiales educativos de la ESO*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer.

BOSCH, E.; FERRER, V. A.; RIERA, T. (Comps). (2000). *Una ciència no androcèntrica. Reflexions multidisciplinàries*. Palma: Universitat de les Illes Balears, Consell Insular de Mallorca.

GARCÍA MESEGUER, Á. (1984). *Lenguaje y discriminación sexual*. Barcelona: Montesinos.

INSTITUTO DE LA MUJER; MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. (2003). *La otra mitad de la ciencia*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer. [Fullets.]

MANZANO RODRÍGUEZ, B. (1993). *A contracorriente: 18 mujeres en primera línea*. Barcelona: Fundación Francisco Ferrer.

OBLIGADO, C. (2004). *Mujeres a contracorriente. La otra mitad de la historia*. Madrid: Plaza & Janés.

SANTANER PONS, N. (1999). *Proposta per sensibilitzar dins l'aula: el llenguatge i la imatge com a mitjans de discriminació*. Palma: Escola de Formació de Mitjans Didàctics.

SEAGER, J. *Atlas del estado de la mujer en el mundo*. Madrid: Edicions Akal.

SOLANA PAIRÓ, N. (1997). *Mujeres científicas de todos los tiempos*. Madrid: Talasa Ediciones.

Us heu adonat que quan es parla d'història les dones són gairebé invisibles i, si hi apareixen, és al costat d'un home. Vegem on són les dones.

- Durant 5 minuts intenta recordar i anotar en una llista les dones i els homes que han tingut un paper positiu i significatiu en la teva vida.

DONES

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

HOMES

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Ara, fes el mateix amb les dones i els homes que han destacat al llarg de la història de la humanitat.

DONES

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

HOMES

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Quina llista de la segona qüestió t'ha sortit més llarga, la dels homes o la de les dones? On són les dones de la història?

.....

.....

.....

Reflexiona i contesta en petit grup

- Per què creis que hi ha tanta diferència en la valoració de les aportacions de les dones i dels homes? Quins fets i quines qualitats personals destaca la història oficial quant a la figura de la dona?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Debateu entre tot el grup classe i extraieu-ne conclusions

- Creis que s'hauria de revisar la història que hem estudiat fins ara? Per què? Quines referències (qualitats, valors, metes) haurien d'orientar la revisió?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Per ampliar aquest tema, atreviu-vos a investigar a través d'Internet les dones que al llarg del segle han fet història. Segur que en trobau més de les que us pensau.

04 La dona en el món de l'art

→ Objectius

- Explorar i comentar, mitjançant l'art, les diferències que la cultura sosté entre els homes i les dones.
- Revisar la imatge de la dona que s'ha donat en la pintura i com s'hi han reflectit els seus sentiments.
- Recuperar noms i obres de dones artistes elaborant un tipus d'història de l'art paral·lela a la normativa.
- Identificar i reconèixer en quines situacions es fa un tractament discriminatori a la dona al llarg de la història de l'art.

→ Informació i orientacions

El 1971 la historiadora Linda Nochlin llança una pregunta que, encara ara, és difícil de respondre i que posaria en dubte valors i postulats tradicionalment acceptats en l'epistemologia i la metodologia de la història de l'art.

Aquesta fou la pregunta: Per què no hi hagut grans dones artistes?

Amb aquesta activitat el que pretenem és fer una aproximació a la resposta que té aquesta enigmàtica qüestió.

El rerefons d'aquesta resposta ens fa veure, i posa en evidència, que allò que sempre hem anomenat la "història" no era realment una història universal de la humanitat, sinó una història clarament masculina, de classe mitjana i blanca.

Serà molt interessant que el professorat adopti una actitud molt aclaridora i que en tot moment tengui una visió diferent a la que sempre s'ha tingut de la dona al llarg de la història. Tanmateix, el professorat serà el responsable de donar tota una sèrie de pistes que facilitin la possibilitat d'accedir a aquesta memòria oblidada que és el paper de la dona en la història de l'art.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé, en primer lloc, ajuntar tot l'alumnat per explicar el perquè d'aquesta activitat i per què és tan útil fer aquesta anàlisi de la dona al llarg de la història, sobretot per entendre les relacions de poder que sempre s'han establert entre dones i homes, i quina imatge ha representat la dona en l'art.

Un cop realitzada aquesta explicació caldrà distribuir la classe en quatre o cinc grups i donar unes pautes molt clares per poder respondre la pregunta formulada per Linda Nochlin.

Per iniciar aquesta activitat, es recomana fer una xerrada inicial per fer entendre la importància que té l'art com una eina fonamental per transmetre la nostra cultura, i per tant els valors i les relacions que hi ha entre els homes i les dones.

El pas següent serà fer quatre o cinc grups petits i que cada un treballi com es presenta al llarg de la història la dona en el món de l'art.

Ens interessa veure si ens és fàcil o no identificar la imatge que es té de la dona i fer visible l'obra de la dona en el món artístic.

Recursos bibliogràfics

AD. (2002). *La mujer en la antigüedad*. València: Universitat de València.

AD. (1995). *20 mujeres artistas*. Madrid: Dirección General de la Mujer de la Comunidad de Madrid.

AD. (2003). *Las científicas y su historia en el aula*. Madrid: Síntesis.

AD. (2003). *Història de les dones als Països Catalans al s. XX*. València: El Temps.

AD. (1996). *Las filósofas*. Madrid: Cátedra.

AD. (2000). *Palabras de Mujeres. Escritoras españolas contemporáneas*. Madrid: Narea.

AD. (2001). *Pensadoras del s. XX*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer. (Hypatia, 2.)

AD. (2000). *Elena Martín Vivaldi. Relatos finalistas*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer.

AD. (2000). *Los desafíos del feminismo ante el s. XXI*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer. (Hypatia, 1.)

AD. (2001). *Mujeres artistas de los siglos XX y XXI*. Colònia: Taschen.

AZA, R. (2000). *Certamen Literario Elena Martín Vivaldi*. Poesía. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer.

CLOT, M. (2000). *Pintar mujeres. Agua y aceite*. Valladolid: Junta de Castilla y León.

COLECCIÓN BIBLIOTECA DE MUJERES. Madrid: Ediciones del Orto. (Col·lecció destinada a totes les dones fins avui dia.)

CRUZ, J.; ZECCHI, B. (2004). *La mujer en la España actual*. Barcelona: Icaria Editorial.

DEEPWELL, K. (1998). *Nueva crítica feminista de arte. Estrategias críticas*. Madrid: Ediciones Cátedra.

DERESA, D.; POTES, ALICIA. (1999). *Seis mujeres guionistas contar historias, crear imágenes*. Màlaga: Ayuntamiento de Màlaga, Festival de Cine Español de Màlaga.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *La vida cantada per les poetesses vuitcentistes*. Agenda 2004-05. Palma: Institut Balear de la Dona.

5 compositores contemporànies. Institut Balear de la Dona. [CD.]

MAYAYO, P. (2003). *Historias de mujeres, historias de arte*. Madrid: Cátedra.

OBLIGADO, C. (2004). *Mujeres a contracorriente. La otra mitad de la historia*. Madrid: Plaza & Janés.

RODRÍGUEZ, C. (1996). *Teatro breve de mujeres (XVII-XX)*. Madrid: Asociación de Directores de Escenas de España.

RODRÍGUEZ IGLESIAS, M. A. (1991). *La mujer en la literatura: una experiencia didáctica*. Instituto Andaluz de la Mujer. (Papeles de Trabajo, 1.)

ROUSSELOT, J. (1971) *La mujer en el arte*. Barcelona: Editorial Argon.

SEAGER, J. *Atlas del estado de la mujer en el mundo*. Tres Cantos: Edicions Akal.

SEGURA GRAIÑO, C. (1998). *Mujeres célebres*. Madrid: Espasa.

SEGURA GRAIÑO, C. (1998). *Mujeres célebres*. Madrid: Espasa.

SOLANA PAIRÓ, N. (1997). *Mujeres científicas de todos los tiempos*. Madrid: Talasa Ediciones.

ZAVALA, I. (1995). *Breve historia feminista de la mujer en la literatura española*. Barcelona: Anthropos.

Webs

<http://www.estudiosonline.net/index.htm>

<http://www.nmwa.org/>

http://www.creatividadfeminista.org/galeria2000/textos/historia_arte.htm

Catàlegs

Arte de mujeres. 1998. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 1999. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 2000. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 2001. Instituto Andaluz de la Mujer.

Dones de les Illes. 2003. Institut Balear de la Dona.

Vídeos

Creadoras. Las mujeres y el arte. Instituto Andaluz de la Mujer.

Amb aquesta activitat pretenem incorporar l'anàlisi de les obres fetes per dones a l'estudi de l'art, amb l'objectiu de crear un vertadera història universal que tengui en compte tant la producció i la visió de les dones com les dels homes. No volem caure en una història de l'art de la dona com una història paral·lela, però sí que cal fer una acció positiva per tal que es descobreixi tot aquest art que ha quedat amagat.

- Dividiu-vos en grups i assignau-vos un àmbit de l'art (música, pintura, arquitectura, fotografia, cinema, escultura, poesia, compositores...). Recolliu els noms de dones que han treballat en aquests àmbits i les dades més significatives de la seva obra.

Per a cada una, creau la fitxa següent:

Nom i llinatges:	
País d'origen:	
A quina època pertany:	
A quin vessant artístic pertany:	
Dades biogràfiques:	
Obres més destacades:	

Si en teniu possibilitat, amb l'ajuda d'Internet recopileu dibuixos, imatges i textos de les seves obres més destacades.

Una vegada acabat aquest treball, tindreu un bon fitxer de dones artistes. Donau-les a conèixer a la resta de companys.

Per acabar, posau en comú entre tota la classe quins fets us han cridat més l'atenció d'aquesta història oblidada.

.....

.....

.....

.....

.....

- Amb l'activitat anterior hem descobert les dones artistes. Ara anem un poc més enllà i descobrim la violència de gènere que se'ns transmet amb l'art.

Les històries dels quadres, dels relats religiosos i mitològics, són plens de dones que pateixen, amargades, nues, raptades i violades; si fas un cop d'ull un poc feminista a la història de l'art i a la representació de les dones, et cau l'ànima als peus... (Icíar Bollaín)

A partir d'aquesta afirmació, cercau en la literatura, la pintura..., i no trigareu gaire a trobar exemples que il·lustren aquest text. Posau un panell a la paret de la vostra aula i emprau-lo com a denúncia per fixar-hi aquests exemples.

05 La discriminació en l'educació, en la família i en el món laboral i econòmic

→ Objectius

- Identificar els estereotips que s'imposen al paper de la dona.
- Conscienciar sobre els efectes dels estereotips en la vida de les dones i el seu paper en la societat, especialment en l'atribució de la responsabilitat en les tasques domèstiques.
- Comprendre com funciona l'educació en aquest aspecte.
- Revisar el paper de les dones en l'educació, que condueix al manteniment de la situació.
- Criticar la invisibilitat i l'escassa consideració social i econòmica de les feines domèstiques.
- Reivindicar la participació igualitària d'homes i dones en les feines domèstiques, en els llocs de feina i en les retribucions.
- Evidenciar la necessitat d'adequar el sistema productiu i les regulacions laborals per tal d'harmonitzar les condicions del treball professional amb els requeriments de la vida familiar: flexibilització d'horaris, poder realitzar part del treball a casa, permisos...

→ Informació i orientacions

En la nostra cultura es condiciona l'educació de les joves i se les orienta a tenir cura de l'àmbit familiar. Això suposa un límit a les seves oportunitats.

Cal començar per la comparació de les responsabilitats per arribar a la conclusió que en la majoria dels casos la dona fa més feina i està menys considerada i pitjor retribuïda.

Cal intentar el canvi de perspectiva: Posar-se en el lloc de l'altre. Com es veu des de l'altra part?

Cal tenir en compte que per a alguns joves la idea de fer-se càrrec de la seva part de les feines domèstiques els pot resultar aclaparadora i per això adopten estratègies defensives i excuses autojustificadores per mantenir-se en la situació de privilegi: "No en sé. Mai no me n'han ensenyat. No som capaç de fer-ho tan bé com elles..." La resposta és que les dones en saben perquè n'han après. Tota persona, independentment del gènere, pot aprendre si s'ho proposa i hi dedica l'esforç.

Recursos bibliogràfics

AD. *Amb la Paella, però sense el mànec. El treball domèstic, base invisible de l'economia.* Palma: STEI-i, Institut Balear de la Dona.

AD. (1994). *El sostre de vidre: situació socio-professional de les dones periodistes.* Barcelona: Institut Català de la Dona.

AD. (1996). *Elige bien: un libro sexista no tiene calidad.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 4. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (1998). *Educar en relación.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 6. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (1997). *Cómo orientar a chicas y chicos.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 5. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (1999). *Elige tu deporte.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 9. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2001). *No te pierdas ser tú en la red.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 10. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2003). *Los saberes de cada día.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 16. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (1995). *Nombra. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje.* Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2003). *En dos palabras. En femenino y masculino.* Cuadernos de Educación no Sexista, Serie Lenguaje, núm. 2. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AYUNTAMIENTO DE GIJÓN. (2002). *Proyecto de igualdad educativa.* Gijón: Concejalía de la Mujer.

ESCARTÍN, J. M. (2001). *El quefer ocult. El mercat de treball de la dona en la Mallorca contemporània (1870-1940).* Palma: Universitat de les Illes Balears. Documenta Balear.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA; CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CULTURA. (2001). *Llenguatge no sexista. La comunicació: un recurs per a la igualtat.* Palma: Institut Balear de la Dona, Conselleria d'Educació i Cultura.

INSTITUTO NAVARRO DE LA MUJER. (2002). *Educar en igualdad para la igualdad.* Navarra: Gobierno de Navarra.

MAÑERU MÉNDEZ, A.; RUBIO HERRAEZ, E. (1992). *Educación para la igualdad de oportunidades de ambos sexos.* Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.

MIRANDA SANTANA, C. (2003). *Género y orientación sociolaboral. Una aproximación desde la interdisciplinariedad y la integración en el currículum.* Universidad de LPGC, Instituto Canario de la Mujer.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. INSTITUTO DE LA MUJER. (2001). *Igualdad de oportunidades entre mujeres y hombres, hacerla realidad en los ámbitos privado, laboral y público.* Madrid: Instituto de la Mujer.

SALCE, E. (1999). *Sobre igualdad de oportunidades entre hombres y mujeres.* Palma: CCOO.

Pòsters i fullets

Esta es Carmen y de mayor podrá ser lo que ella quiera. 8 de març de 2001, Dia Internacional de les Dones. Instituto Canario de la Mujer.

Iguales, ni más ni menos. Calendari del 2003. Instituto Canario de la Mujer.

AD.(2004) *Som iguales, som diferents.* Associació de Dones Educadores de les Illes Balears, Institut de la Dona, Escola de formació en mitjans didàctics.

INSTITUTO DE LA MUJER; MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. (2003). *La otra mitad de la ciencia.* Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer. [fullets.]

INSTITUTO DE LA MUJER; MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. (1996). *Desarrollo de la carrera profesional para mujeres. Función directiva y liderazgo.* Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer. [fullets.]

INSTITUTO DE LA MUJER; MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. (1996). *Los nuevos yacimientos de empleo. Una oportunidad alternativa.* Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer. [fullets.]

Vídeos

Sorkunde y las profesiones ¿tienen sexo? Instituto Canario de la Mujer. Enregistrament domèstic. 2 títols junts.

Descubre otras profesiones. Fons Social Europeu Now.

Las profesiones tienen sexo. Ministerio de Educación y Ciencia. 1922. [16 min.]

Rompiendo el techo de cristal. Mesures per conciliar el món laboral i el familiar. 2002.

Tú también puedes elegir. Instituto de la Mujer. 1986. [24 min.]

Et proposam revisar el tractament que reben les nines a casa i a l'escola, la distribució de les feines domèstiques, i la participació de les dones en el món laboral.

- Per començar, escriu una llista de tasques domèstiques que es fan a casa i al costat escriu qui les realitza (símbol sexe masculí, símbol sexe femení, símbol d'ambdós sexes).

FEINES	LA FA
FER LA BUGADA	
ANAR A COMPRAR	
DECIDIR QUÈ S'HA DE MENJAR	
FER EL MENJAR	
FER PETITES REPARACIONS	
TENIR CURA DELS INFANTS	

- Seguim observant. Al centre escolar es realitzen moltes feines diferents, posa al costat de cada lloc de feina el sexe de la persona que majoritàriament l'ocupa.

FEINES	LA FA
DIRECCIÓ	
PREFECTURA D'ESTUDIS	
SECRETARIA	
PORTERIA	
NETEJA	
CONSERGERIA	
CAP DE DEPARTAMENT	

Ara en petits grups, comparau les dues graelles.

- Les tasques domèstiques estan repartides per igual entre els homes i les dones? A l'escola els llocs de feina estan repartits per igual o, en canvi, hi ha més presència d'homes?

.....

.....

.....

.....

Agrupau-vos en petits grups i comentau les frases següents:

LA DONA ES MOSTRA SENSE AMBICIONS GENERALS, AMB POQUES ASPIRACIONS PROFESSIONALS, AMB MANCA DE DESIG DE LIDERATGE I AMB POCA CONFIANÇA EN ELLA MATEIXA.

LA DONA S'HA DE MOSTRAR DEPENDENT, FÀCIL D'INFLUIR, AMB DIFICULTATS PER PRENDRE DECISIONS.

ELS HOMES HAN DE SER FORTS, FREDS, DECIDITS I TENIR EL CONTROL DE QUALSEVOL SITUACIÓ.

ELS HOMES HAN DE SER COMPETITIUS.¹

- Les manifestacions que fan, creis que són objectives?

.....

.....

- Aquests estereotips creis que suposen un avantatge per als homes?, i per a les dones?

.....

.....

A través d'un debat intentau donar resposta a les preguntes següents.

- Els estereotips atribuïts als homes i a les dones tenen relació amb la distribució de les tasques i de reconeixement social?

.....

.....

- Com es poden desmuntar els estereotips? Quins criteris hauríem d'usar per desmuntar-los?

.....

.....

.....

.....

El treball domèstic no s'ha d'associar a la feminitat. S'ha de realitzar segons les necessitats i les possibilitats de tots els membres de la família.

¹ Som iguals, som diferents. Associació de Dones educadores de les Illes Balears, Institut Balear de la Dona. [Pòsters.]

06 La discriminació en la política

→ Objectius

- Revisar, debatre i criticar la distribució del poder en la nostra societat.
- Distingir tipus de poder.
- Identificar les fonts del poder.
- Comprendre com es manté i justifica la distribució del poder en la nostra societat.
- Identificar els mecanismes que imposen i mantenen la discriminació de les dones i les seves conseqüències.
- Revisar la utilització del llenguatge.
- Conscienciar sobre els efectes dels estereotips en el poder de les dones.
- Comprendre el concepte de parietat.
- Reivindicar la participació paritària d'homes i dones en les institucions revisant els criteris d'accés i distribució del poder la paritat.

→ Informació i orientacions

Un aspecte clau del patriarcat és la distribució del poder, caracteritzada per l'acumulació de poder en unes mans, les dels homes. Aquesta distribució jeràrquica del poder sobre els criteris de les diferències de gènere es fonamenta en bases religioses o apel·lant a l'ordre "natural".

Un repàs a la història: Les sufragistes, les dones capdavanteres en la lluita per a la igualtat i la resistència, a falta d'autonomia com a símptoma de la manca de poder. Aquest poder deriva en el domini personal i sexual.

L'activitat comença per la comparació del poder atribuït als rols masculí i femení per arribar a la conclusió que en la majoria dels casos la dona ocupa els llocs inferiors.

Cal aprofundir en les arrels històriques i culturals, i en els mecanismes socials i psicològics que mantenen la discriminació.

Hem d'intentar trobar i imaginar alternatives. Com és o com seria una societat paritària?

Hem de tenir en compte que per a alguns joves la idea de perdre la seva posició de privilegi els pot resultar desagradable, i poden adoptar estratègies defensives per mantenir-se en la situació de privilegi.

Hem d'insistir en la responsabilitat i en l'actuació present i cap al futur, no en la culpabilitat i en l'actuació en el passat.

Recursos bibliogràfics

AYUNTAMIENTO DE VITORIA-GASTEIZ (2003). *Jornadas Políticas Locales para la Igualdad entre Mujeres y Hombres*. Vitòria: Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz.

COMUNIDAD DE MADRID. DIRECCIÓN GENERAL DE LA MUJER. (2003). *Una nueva sociedad, mujeres y hombres a partes iguales*. Madrid: Dirección General de la Mujer.

FUNDACIÓN DOLORES IBARRURI (2000). *1999: más mujeres en los poderes locales*. Madrid: Instituto de la Mujer.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES. INSTITUTO DE LA MUJER. (2000). *Evaluación de las políticas de igualdad*. Madrid: Debate, 24.

ROSSILLI, M. G. (2001). *Políticas de género en la Unión Europea*. Madrid: Narcea.

VALIENTE FERNÁNDEZ, C. (1998) *Guía práctica para la elaboración de planes y políticas de igualdad municipales*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias.

Vídeos

Más mujeres al Parlamento. Emakunde. 1994.

Diez años de la concejalía de la mujer. Ayuntamiento del Teide. 1987 1997.

Entrevistas "Mujeres y poder". Instituto Canario de la Mujer. Enregistrament domèstic. 1999.

La participación política de las mujeres. Instituto de la Mujer. [14 min.]

Cuando las mujeres y los hombres gobiernan juntos. El modelo sueco. Asociación de Mujeres de la Europa Meridional. 1999. [24 min.]

Heu sentit parlar del sòtil de vidre. Es refereix a una limitació que no es veu, però que actua impeditint que un col·lectiu pugui ascendir a les posicions superiors en una jerarquia social.

- Comença fent una llista dels homes i de les dones que ocupen els llocs de poder polític, religiós i mediàtic més destacats en el món actual. Completa la llista amb altres càrrecs.

NOM	CÀRREC
	Presidència dels EUA
	Líder religiós mundial
	Presidència de l'ONU
	Presidència del COI
	Presidència de la CEE

- Quantes d'aquestes persones són homes i quantes dones?

.....

.....

- Ara farem el mateix a l'Estat espanyol i a la nostra comunitat autònoma.

NOM	CÀRREC
	President del Govern espanyol
	President de la CAIB
	Presidents dels consells insulars

- Quantes d'aquestes persones són homes i quantes dones?

.....

.....

En petit grup contestau:

- Tant a la primera graella com a la segona hi ha superioritat dels homes dins el món sociopolític? Per què creis que hi ha aquesta desigualtat?

.....

.....

.....

- Quines conseqüències es deriven de la discriminació i del fet que siguin majoritàriament els homes els qui ocupen el poder?

.....

.....

.....

- Sabeu què és la llei de paritat? Investigau-ho.

.....

.....

.....

- Cercau entre tota la classe eines educatives, legals, socials... per tal de compensar la discriminació de les dones?

.....

.....

.....

.....

.....

07 La punta de l'iceberg: La violència directa

→ Objectius

- Aclarir el concepte ampli de violència
- Especificar què entenem per violència contra les dones.
- Detectar, diferenciar i identificar les diferents formes de la violència: estructural, la desigualtat social, cultural i directa.
- Conscienciar sobre la gravetat del problema de la violència contra les dones.
- Fer veure que per cada cas conegut de violència directa hi ha molts de casos de violència no detectada.
- Fomentar la igualtat, el respecte i la responsabilitat en la lluita contra aquest problema.

→ Informació i orientacions

La violència adopta moltes manifestacions, algunes de molt subtils, i la violència directa només n'és la punta de l'iceberg.

Cal començar per la constatació de les manifestacions de la violència directa que l'alumnat coneix per arribar a descobrir que n'hi ha formes molt més subtils i invisibles i que totes estan relacionades.

S'ha d'aprofundir en les arrels estructurals i culturals que mantenen la desigualtat, la discriminació, i que generen i legitimen la violència.

Cal percebre la violència contra les dones com un problema que ens afecta a tots. S'ha d'emfatitzar la recerca de solucions al problema: en la detecció d'indicadors, de respostes assertives (saber dir no, i, si escau, denunciar), de mesures de prevenció i, si cal, de suport a la víctima i de denúncia. També cal considerar la necessitat i la possibilitat de rehabilitació de l'agressor.

S'ha d'insistir en la responsabilitat i en l'actuació present i cap al futur, no en la culpabilitat i en l'actuació en el passat. Tots hem comès errors i tenim la responsabilitat de rectificar-los i esmenar-los, en la mesura que sigui possible

Recursos bibliogràfics

AD. (2001). *La construcción de la igualdad y la prevención de la violencia contra la mujer desde la educación secundaria*. Madrid: Instituto de la Mujer.

AD. (2001) No es no. *Campaña para la Prevención de la Violencia de Género*. Madrid: Mujeres Jóvenes.

ARRIBAS, M. (2001). *Programa Valor. Programa educativo de actitudes y valores socioafectivos para prevenir comportamientos violentos en el ámbito social y familiar*. Saragossa: Instituto Aragonés de la Mujer, Asociación Aragonesa de Psicopedagogía.

AYUNTAMIENTO DE PAMPLONA. (2002). *Algunos golpes no suenan*. Pamplona.

BOSCH, E.; FERRER, V. A. (2000). *Assetjament sexual i violència de gènere*. Palma: Documenta Balear.

BOSCH, E.; FERRER, V. A. (2002). *La voz de las invisibles. Las víctimas de un mal amor que mata*. Valencia: Càtedra.

DÍAZ- AGUADO, M. J. (2002). *Prevenir la violencia contra las mujeres construyendo la igualdad*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

EQUIPO PARDEDÓS. (1999). *Prevenir la violencia. Una cuestión de cambio de actitud*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

EQUIPO PARDEDÓS. (2001). *Relaciona: una respuesta ante la violencia*. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

HERNÁNDEZ MORALES, G. (2003). *Educar para prevenir la violencia de género. Guía para el profesorado de educación secundaria*. Pontevedra: Servicio Galego de Igualdade, Xunta de Galicia.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Guía de recursos per a les dones de les Illes Balears*. Palma: Govern de les Illes Balears, Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estratègies de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

INSTITUTO DE LA MUJER (2002). *Guía de buenas prácticas para paliar los efectos de la violencia contra las mujeres y conseguir su erradicación*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

INSTITUTO DE LA MUJER. (1996). *Violencia contra las mujeres*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

MUJERES JÓVENES. (2000). *Guía de prevención de la violencia de género*. Instituto de la Mujer.

ROJAS MARCOS, L. (1995). *Las semillas de la violencia*. Madrid: Espasa Calpe.

Webs

<http://www.ibdona.caib.es>

<http://www.maltractamentsno.org>

<http://www.malostratos.com>

En aquesta activitat intentarem comprendre el concepte de violència com tot allò que impedeix el ple desenvolupament d'un ésser. La violència és una realitat molt complexa, per això a vegades resulta difícil de percebre.

Com es pot detectar una manifestació de violència? Fes un llistat d'indicadors de violència.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

La violència de gènere és tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tengui o pugui tenir com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic per a les dones, incloent-li les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeix en la vida pública com en la privada.

• Hi ha molts de tipus de violència. Posau cinc exemples de formes de violència dins cada una de les categories següents. Us en posam uns quants exemples: discriminació, pobresa, analfabetisme, prejudicis, insults...

SOCIALS (la trobam en l'organització i el funcionament de la societat)	CULTURALS (la trobam en les formes de pensar, les creences, les actituds)	DIRECTA (es veu, se sent)

• D'aquesta classificació, subratllau-ne les que afecten majoritàriament les dones.

Les diferents manifestacions de la violència estan relacionades. Sovint la víctima és agredida en successives manifestacions.

Treballau en grup:

- Per què la violència contra les dones sovint passa desapercibuda fins que resulta massa tard? Creis que les víctimes no s'adonen del que passa?

.....
.....
.....
.....

- Com es pot detectar una manifestació de violència? Fes una llista d'indicadors de violència.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Qualsevol forma d'abús, d'intimidació o de manifestació de menyspreu vers les dones, tot i que sigui en forma d'acudit o de broma aparentment innocent, és, sense cap dubte, un senyal d'alarma. Cal instaurar un nivell de tolerància zero.

08 La vida és un teatre

→ Objectius

- Explorar i comentar, mitjançant el teatre, les diferències que la cultura sosté entre els homes i les dones.
- Sensibilitzar, mitjançant l'intercanvi de rols i l'empatia, sobre com la cultura manté un sistema de privilegis que tendeixen a fomentar i a perpetuar les desigualtats entre gèneres.
- Conscienciar sobre els efectes dels estereotips en la vida de les dones i el seu paper en la nostra societat.
- Identificar i reconèixer en quines situacions es fa un tracte discriminador a diferents espais públics i privats.

→ Informació i orientacions

Aquesta activitat ens permetrà, mitjançant el teatre, adonar-nos de com la nostra societat i la nostra cultura ens marquen quins mecanismes bàsics de relació establím i com feim un ús o l'altre d'aquesta relació. És important en aquest exercici fer evident allò que es normalitza contínuament, i que si de veritat volem lluitar per la igualtat no ho podem assimilar com a normal ni com a correcte.

El fet de treballar amb el teatre ens permetrà posar-nos en la pell d'una altra persona i per uns moments sentir allò que es viu, a vegades de manera massa normal. Per poder treballar al màxim, amb aquesta experiència cal que tots i totes traiem fora les nostres pors i la nostra vergonya i ens intentem divertir al màxim amb un tema tan seriós com es la discriminació cap a la dona. El somriure no ens ha de fer perdre la perspectiva de la realitat ni la importància d'aquest exercici. Però com més participatius i més animats estiguem més realisme donarem a aquestes situacions.

És un molt bon exercici per treballar l'empatia i les emocions de cada persona. I si es manté el respecte, ens pot fer descobrir molts de sentiments que desconexem del sexe contrari, i que a voltes ni tan sols imaginam.

Serà interessant treballar situacions que es poden donar tant en un àmbit públic com en un àmbit més privat.

Serà molt interessant que el professorat adopti una aptitud directiva a l'hora de fer que l'activitat sigui el màxim d'amena, però sense caure en la temptació de no treballar seriosament les situacions.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé, en primer lloc, ajuntar tot l'alumnat per explicar el perquè d'aquesta activitat i per què és tan útil el teatre per treballar les emocions i un possible canvi de les nostres relacions.

Un cop realitzada aquesta explicació, caldrà distribuir la classe en quatre o cinc grups i imaginar una situació en què es pot produir un episodi de discriminació cap a la dona.

Ens interessa veure si ens és fàcil o no identificar aquestes situacions i fins a quin punt les vivim com a "normals" una vegada escenificades en la pell de les altres persones.

Recursos bibliogràfics

AD. (1987). *Conquistando las imágenes. Guía de recursos audiovisuales de mujeres*. Santiago de Xile: Isis Internacional.

AD. (1995). *Los melodramas televisivos y la cultura sentimental*. Madrid: Comunidad de Madrid.

COMUNIDAD DE MADRID. (2001). *Medios de comunicación, mujeres y cambio cultural*. Madrid: Dirección General de la Mujer.

INSTITUTO VASCO DE LA MUJER. (1997). *El reflejo de la diversidad a través de los medios de comunicación y de la publicidad*. Vitòria: Emakunde, Gobierno Vasco

REGIÓN DE MURCIA. CONSEJERÍA DE PRESIDENCIA. INSTITUTO DE LA MUJER. (2003). *Mujer y medios de comunicación*. Congrés nacional duit a terme els dies 21, 22 i 23 de novembre de 2002 a Múrcia.

Treballar amb la dramatització és una oportunitat única per identificar i conèixer molt millor els sentiments de la resta de persones que es troben a les nostres vides. A més a més, és una oportunitat per conèixer-nos una mica més.

L'activitat que us proposam pretén esdevenir una eina per adonar-nos de les formes més subliminars de la discriminació contra la dona.

1. Per treballar aquesta activitat, dividiu-vos en grups de 5 persones per tal que cada grup exposi una situació de discriminació o de desigualtat cap a les dones. Cal que descrigueu on i amb qui passa aquest episodi (casa, espais d'oci, a la feina, amb la parella, amb grups d'iguals, amb la família...). A continuació, redactau entre tot el grup un argument que descrigui la situació anterior i repartiu-vos els personatges.

Una vegada feta aquesta tasca, ens tornarem a reunir i un grup darrere l'altre representarà cada escena.

2. Posau en comú les respostes a les preguntes següents.

- Què us han semblat aquestes situacions? Creis que són verídiques?

.....

.....

.....

- Com us heu sentit interpretant aquests papers? A algú li ha sorprès el que es comentava o el que sentia?

.....

.....

.....

- Pensau que la realitat és gaire diferent?

.....

.....

.....

- Us ha ajudat aquest exercici a comprendre millor la realitat en la qual viuen les dones? Creis que això es pot canviar? Com?

.....

.....

.....

09 La violència de gènere en els mitjans de comunicació

→ Objectius

- No presentar els casos de violència contra la dona com a situacions aïllades, sinó dins la societat.
- Investigar el que no es veu mitjançant el decàleg per al tractament informatiu dels maltractaments en l'entorn familiar.
- Identificar i reconèixer el llenguatge de la imatge que s'utilitza per tractar el tema de la violència de gènere en els mitjans de comunicació.

→ Informació i orientacions

Amb aquesta activitat treballam el pes tan important que tenen els mitjans de comunicació a l'hora de transmetre la informació, i com és tractada aquesta informació. Per a aquesta finalitat, analitzarem o bé diferents espais informatius i contrarestarem quin tipus de llenguatge, quines imatges i quins testimonis hi apareixen, o bé analitzarem en quines notícies de premsa apareixen les dones, quins són els titulars i com són fotografiades.

Per fer aquesta activitat, ens ajudarem del decàleg Pacte sobre la violència contra la dona, editat pel Sindicat de Periodistes de les Illes Balears i l'Institut Balear de la Dona.

Serà molt interessant que el professorat adopti una estratègia molt analítica i de conducció per donar suport a l'alumnat per aconseguir els objectius que ens hem marcat.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé distribuir la classe en quatre o cinc grups.

Treballarem amb casos reals que han aparegut en diferents espais informatius i de divulgació o en la premsa. Ens interessa veure les diferències amb les quals cada espai tracta una mateixa notícia referent a la violència de gènere. A més d'analitzar els diferents tractaments que en fan aquest espais, intentarem crear alternatives per a un enfocament informatiu més ètic dels maltractaments.

En el cas de l'anàlisi de premsa, la nostra finalitat serà veure com apareix la dona dins la notícia, com se la veu fotografiada i quin llenguatge s'empra dins la notícia. Finalment, intentarem cercar-hi una alternativa.

Recursos bibliogràfics

AD. (2001). *El sexo de la noticia: Reflexiones sobre el género en la información y recomendaciones de estilo*. Barcelona: Icaria.

AD. (1993). *Gènere y Comunicación*. Barcelona: Paidós.

BALAGUER CALLEJÓN, M. L. (1985). *La mujer y los medios de comunicación*. Màlaga: Arguval.

BENGOECHEA, M.; CALERO VAQUERA, M. L. (2003). *Sexismo y redacción periodística*. Valladolid: Junta de Castilla y León.

FERNÁNDEZ DÍAZ, N. (2003). *La violencia sexual y su representación en la prensa*. Barcelona: Anthropos.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. *Pacte sobre la violència contra la dona i per al tractament informatiu dels maltractes en l'entorn familiar*. Palma: Institut Balear de la Dona, Sindicat de Periodistes de les Illes Balears.

INSTITUT CATALÀ DE LA DONA. *Recomanacions sobre el tractament de la violència de gènere en els mitjans de comunicació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004.

INSTITUTO ANDALUZ DE LA MUJER. (2003). *Medios de comunicación y violencia contra las muje-*

res. Sevilla: Junta de Andalucía, Fundación Audiovisual de Andalucía.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2000). *Imágenes de las mujeres en los medios de comunicación*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

INSTITUTO DE LA MUJER. (1998). *Observatorio de la publicidad. Informe denuncias recogidas año 1997*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

SÁNCHEZ ARANDA, J. J. (2003). *Mujer publicada mujer maltratada*. Navarra: Gobierno de Navarra, Instituto Navarro de la Mujer. Llibre d'estil per informar en els mitjans de comunicació sobre la dona.

THEMIS (1992). *La publicidad discriminatoria es ilícita*. Madrid: Asociación de Mujeres Juristas.

Vídeos

El análisis de la publicidad. Orientaciones para una lectura crítica. Instituto Andaluz de la Mujer. 2003.

Malauradament, cada dia en els mitjans de comunicació apareixen notícies relacionades amb la violència de gènere. Moltes vegades en la redacció d'aquestes notícies hi trobam elements que poden confondre o embullar la situació de la qual s'informa, i s'hi donen detalls innecessaris, opinions subjectives o injustificacions.

Per fer front a això, a les Illes Balears s'ha redactat un Pacte sobre la violència contra la dona. Els compromisos d'aquest Pacte són:

1. *No representar els casos de violència contra la dona com a situacions aïllades.*
2. *Investigar el que no es veu.*
3. *Divulgar els casos en què la víctima hagi aconseguit alliberar-se dels maltractaments.*
4. *Crear opinió i influir en la societat.*
5. *Utilitzar els recursos bàsics (llenguatge, imatge, so).*
6. *No crear sensacionalisme.*
7. *Reflectir la complexitat de la realitat.*
8. *Donar informació útil i complementària.*
9. *No emparar l'agressor.*
10. *No tractar amb ambigüitat i/o neutralitat aquests casos.*

Treballau en petit grup i contestau les preguntes següents.

- A quins d'aquests compromisos donaríeu més importància?

.....

.....

.....

.....

- Creis que són necessaris? Per què?

.....

.....

.....

- Si els periodistes respecten els 10 compromisos, com podrem qualificar les notícies que ens arriben?

.....

.....

.....

- Creis que actualment en els mitjans de comunicació es respecten aquests compromisos? Per què? Quins interessos hi ha darrere?

.....

.....

.....

.....

Fins ara ens hem referit al tractament de les notícies sobre la violència de gènere en els mitjans de comunicació, ara vegem quin tractament es fa de la dona en aquests mitjans.

- Dividiu la classe en petits grups. El que pretenem amb aquesta activitat és analitzar com es tracta la dona en els mitjans de comunicació escrits. Per fer-ho, necessitarem uns quants diaris. Distribuiu el grup segons els temes següents:

1. Cercar imatges en la premsa en què aparegui la dona i comentar quina imatge se'n dona.
2. Analitzar el llenguatge que s'utilitza quan la notícia gira al voltant d'una dona, quin paper desenvolupa la dona dins la notícia, quin tipus de notícies són.
3. Analitzar la publicitat que apareix en un diari i quina relació hi ha entre la imatge de la dona i allò que s'hi anuncia.

Per acabar, cada grup exposarà el que ha pogut analitzar i debatrem quines alternatives es podrien donar per reflectir una imatge i un contingut més igualitaris i més ètics de la dona.

10 Videofòrum

→ Objectius

- Identificar els indicadors de la violència de gènere en diferents pel·lícules.
- Identificar quines són les relacions de poder que es donen entre un home i una dona en les circumstàncies en què transcorre la pel·lícula.
- Crear un videofòrum i grups de debat, dirigits per l'alumnat, sobre les diferents projeccions i les manifestacions de violència que hi ha.
- Elaborar un catàleg de pel·lícules amb les quals puguem treballar la violència de gènere i disposar d'una eina de gran importància per treballar la tolerància zero.

→ Informació i orientacions

Aquesta activitat ens permetrà observar la importància que pot tenir el cinema com a instrument de conscienciació i de treball per lluitar contra la violència de gènere. Per a aquesta finalitat, analitzarem diferents pel·lícules i observarem quin tipus de tractament es fa de les diferents manifestacions de violència de gènere: Quin llenguatge, quines imatges, quines situacions, quines relacions de poder s'estableixen entre els personatges que apareixen en aquestes pel·lícules, i quin tipus de relat utilitza el director o directora a l'hora de tractar la violència contra les dones.

El paper del professorat en aquesta activitat serà de conducció i de diàleg constant, de manera que motivi l'alumnat per identificar i analitzar al màxim cada una de les pel·lícules, així com per conduir i moderar els debats.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé distribuir la classe en quatre o cinc grups, i que cada grup treballi sobre una pel·lícula en concret o bé tots sobre la mateixa.

Treballarem amb pel·lícules de directors i directores actuals. Veurem quins tipus d'enfocaments es dona al tema de la violència de gènere i si hi ha gaires diferències entre les unes i les altres.

Abans de començar caldria situar les pel·lícules i els seus directors o directores, el tema, les idees centrals...

Cal incidir a donar a la pel·lícula el valor de document de denúncia social.

Per començar l'activitat us proposam també un debat dins la classe sobre la violència de gènere en la nostra societat: per què existeix, què podem fer per abolir-la.

Recursos bibliogràfics

AD. (1998). "Bésame tonto: la mujer fatal en el cine". A: *Cien años de cine: la fábrica de los sueños*. Sevilla: Facultad de Ciencias de la Información.

CAMPS, V. (1998). *El siglo de las mujeres*. Madrid: Cátedra. (Feminismos.)

COLAZZI, G. (ed.) (1995). *Feminismo y teoría filmica*. València: Ediciones Episteme.

DEEPWELL, K. (ed.) (1995). *Nueva crítica feminista de arte. Estrategias críticas*. Madrid: Cátedra (Feminismos.)

KAPLAN, A. (1998). *Las mujeres y el cine. A ambos lados de la cámara*. Madrid: Cátedra.

ROMERO GUILLÉN, M. (2000). *Las mujeres en el cine americano de Fritz Lang*. Saragossa: Mira Editores.

TRENZADO ROMERO, M. (1999). *Cultura de masas y cambio político: El cine español de la transición*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas & Siglo XXI.

Pel·lícules

Te doy mis ojos. Icíar Bollaín (dir.). Any: 2003. País: Espanya. Durada: 106 minuts.

Solas. Benito Zambrano (dir.). Any: 1999. País: Espanya. Durada: 99 minuts.

Flores del otro Mundo. Icíar Bollaín (dir.). Any: 1999. País: Espanya. Durada: 106 minuts.

La vendedora de rosas. Víctor Gaviria (dir.). Any: 1998. País: Colòmbia. Durada: 99 minuts.

Solo mía. Javier Balaguer (dir.). Any: 2001. País: Espanya. Durada:

La boda del Monzón. Mira Nair (dir.). Any: 2001. País: Índia. Durada: 104 minuts.

Durmiendo con su enemigo. Joseph Ruben (dir.). Any: 1991. País: USA. Durada: 95 minuts.

La casa de Bernarda Alba. Marlo Camus (dir.). Any: 1987. País: Espanya. Durada: 103 minuts.

Webs

<http://www.edualter.org>

Fitxa d'anàlisi de la pel·lícula (per grups).

Títol:
Direcció:
Argument:

- Quin tipus de violència tracta?
.....
.....
- Quines persones protagonitzen els casos de violència?
.....
.....
- Qui és el maltractador?
.....
.....
- Per què es produeixen els maltractaments?
.....
.....
- Com s'expressen aquestes persones?
.....
.....
- Qui és la víctima o les víctimes?
.....
.....
- Com s'expressen les víctimes?
.....
.....

- Hi ha nins o nines dins aquesta situació? Com viuen aquesta situació?
.....
.....
.....
- Quins tipus d'imatges apareixen? (manifestacions de violència, no s'explicita, altres tipus d'imatge)
.....
.....
.....
- Es fan evidents les escenes de violència?
.....
.....
- Coneixeu algun cas relacionat amb el tema?
.....
.....
.....
- Comparau el principi amb el final de la pel·lícula. Hi veis una evolució i una possible sortida al conflicte? Quins?
.....
.....
.....

Extraquem-ne conclusions...

Posau en comú les qüestions anteriors.

11 La prostitució, un estudi per no discriminar

→ Objectius

- Descobrir que els efectes negatius i els nostres prejudicis poden minvar amb el coneixement, l'acceptació i la comprensió de les diferències.
- Criticar la invisibilitat i l'escassa consideració social que tenen certes situacions existencials, com ara la prostitució, que viuen algunes dones.
- Reivindicar el no-reconeixement dels drets fonamentals de totes les dones.
- Identificar i reconèixer per què hi ha aquestes situacions que la nostra societat pretén amagar.

→ Informació i orientacions

Tothom coneix la frase que la ignorància és molt atrevida. De fet, per a tothom emetre judicis vers les dones que exerceixen la prostitució és quasi un fet gratuït en la nostra societat.

Amb aquesta activitat volem combatre aquesta falta de perspectiva i de respecte cap a aquestes dones.

Per aquest motiu, us proposam fer conjuntament un petit recull de com és que una dona pot arribar a exercir el que diuen que és la professió més antiga del món, i tal vegada la més perillosa i de les més cruels, i com és que encara no s'ha aconseguit eradicar.

Per avaluar aquesta situació, ens proposam observar i conèixer una poc més el món de la prostitució, per què existeix, si és també present en la nostra societat balear, com s'intenta solucionar aquest problema, quines organitzacions i institucions treballen perquè la vida d'aquestes persones millori i, si és possible, què podem fer per millorar aquesta situació.

És fonamental que el professorat normalitzi la temàtica d'estudi, això no vol dir que normalitzi el tema sinó l'estudi del tema. Per aconseguir aquest objectiu, és aconsellable que a l'hora d'exposar aquesta activitat es faci ressò que hi ha molts de tipus de violència de gènere, que n'hi ha alguns com la prostitució que a vegades ens semblen molt llunyans i que, malgrat tot, no podem viure en la indiferència i fer com si no existís.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé, en primer lloc, ajuntar-nos i explicar-nos el perquè d'aquesta activitat i per a què ens serveix no oblidar mai aquestes persones i aquestes realitats.

Recursos bibliogràfics

AD. (2002). *El rostro de la violencia. Más allá del dolor de las mujeres*. Barcelona: Icaria.

AD. (2003). *La prostitución femenina a les Balears: aproximació sociològica, enfocament i perspectives*. Palma: Leonard Muntaner, Institut Balear de la Dona.

ANTÓN JIMÉNEZ, R.; DIEGO VALLEJO, R. (1999). *Estudio sobre la prostitución femenina en la comunidad de Castilla y León*. Valladolid: Junta de Castilla y León.

BOSCH, E.; FERRER, V. (2000). *Assetjament sexual i violència de gènere*. Palma: Documenta Balear.

ARIAS ASTRAY, A. (2004). *Tipología de la prostitución femenina en la comunidad de Madrid*. Madrid: Comunidad de Madrid, Dirección General de la Mujer

COMISSIÓ INTERDEPARTAMENTAL DE LA DONA. *Agressions sexuals*. Palma: Vicepresidència del Govern balear.

GARCÍA DE FAOAGA, J. (2002). *Putas de España (De la Ilustración a la Democracia)*. Madrid: Ediciones irreverentes y latorre literaria.

JULIANO, D. (2001). *Las prostitutas: El polo estigmatizado del modelo de mujer*. Madrid: Talassa.

NEGRE, P. (1988). *La prostitución popular: relatos de vida*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions. Estudi sociològic i biogràfic.

OSBORNE, R. (1991). *Las prostitutas: una voz propia (Crónica de un encuentro)*. Barcelona: Icaria.

PISANO, I. (2001). *Yo puta. Hablan las prostitutas*. Barcelona: Plaza & Janés.

Amb aquesta activitat volem donar a conèixer una de les manifestacions més arrelades de la violència de gènere.

Sabies que: "La majoria de les 500.000 dones que són introduïdes a l'Europa occidental per exercir la prostitució són immigrants dutes per les màfies amb diferents nivells de consentiment i coneixement del que anaven a fer i en quines condicions."¹

Et proposam aproximar-nos al món de la prostitució, fenomen present en totes les societats, i per descomptat en la nostra.

1. Contesta:

- Per què creus que hi ha prostitució? Per què es prostitueix una dona?

.....
.....
.....

A continuació, us donam una sèrie de situacions per les quals hi ha dones que decideixen optar pel camí de la prostitució. Reflexionau i comentau en petit grup el que en penseu.

- És una decisió voluntària, la dona ven la sexualitat utilitzant el benefici propi, el valor mercantil que té.
- És una sortida davant unes circumstàncies concretes (problemes econòmics, entorn social i familiar marginal, manca efectiva).
- És conseqüència de la subordinació de les dones dins una estructura social masculista.

- Creis que hi ha altres situacions que fan que les dones caiguin dins el món de la prostitució? Quines?

.....
.....
.....

EN LA PROSTITUCIÓ EL COS DE LA DONA ÉS ASSIMILAT A UNA MERCADERIA, I LA DONA, REBAIXADA A LA CATEGORIA D'OBJECTE.

- Aquesta frase, contra quins aspectes de la persona atempta?

.....
.....

Relacionades amb prostitució hi ha paraules com ara: beneficis econòmics, proxenetisme, xarxa de tràfic de dones i nines, malalties de transmissió sexual, pobresa femenina, turisme sexual...

- Quina relació creis que hi tenen?

.....
.....

¹ Citat al *Laberint del minotaure... i el fil d'Ariadna. Violència de gènere. L'exposició.* Institut Balear de la Dona, Govern de les Illes Balears.

- En petit grup anotau en una columna totes les causes per les quals creis que hi ha prostitució no voluntària, a l'altra columna proposau mesures d'acció per tal d'evitar aquests causes:

CAUSES	ACCIONS (*)

(*) Per facilitar-vos la feina, aquestes mesures poden anar encaminades cap a tres eixos:

- Evitar que una dona caigui en la prostitució.
- Possibilitar la sortida de les dones que exerceixen la prostitució.
- Millorar les condicions de seguretat, sanitàries, psicològiques... d'aquelles dones que exerceixen la prostitució.

- A continuació, posau en comú tot el grup classe les accions que heu pensat.

.....
.....
.....
.....
.....

- A les Illes Balears tenim institucions i associacions que treballen amb aquest col·lectiu. Intentau trobar-ne el nom d'algunes i esbrinar què fan.

.....
.....
.....
.....
.....

12 Estudi d'un cas de violència

→ Objectius

- Aplicar els continguts tractats a les sessions anteriors.
- Comprendre que en el problema de la violència contra la dona intervenen també factors com la violència escolar.
- Aprofundir en el problema de la violència de gènere des de la perspectiva de la víctima.
- Detectar, diferenciar i identificar les diferents formes de discriminació i de violència: estructural, cultural i directa.
- Conscienciar sobre la gravetat del problema de la violència contra les dones.
- Fomentar l'empatia, el respecte i la responsabilitat en la lluita contra aquest problema.

→ Informació i orientacions

A partir d'un cas de violència de gènere fictici (basat en elements reals) revisarem els continguts tractats a les sessions anteriors.

Amb els texts proposats, es tracta d'enfocar els casos de discriminació i de violència que es produeixen als centres escolars o en altres àmbits.

Es dóna peu que els participants memorin casos reals de discriminació.

Cal començar per la consideració del context familiar, després s'ha de passar a l'escolar i finalment a l'àmbit social.

S'ha de treballar l'empatia amb la víctima, malgrat que no es queixi ni parli de la seva situació.

Amb les activitats es podria descobrir algun cas de violència de gènere que succeeix a l'aula o al centre.

Cal posar l'èmfasi en la recerca d'alternatives.

Recursos bibliogràfics

AD. (2002). *Prevenió de violència. MEDIATOR*. Lleida: Institut Municipal d'Educació, Ajuntament de Lleida.

BOLANCÉ, J.; LAIN, C. (2002). *Violència, gènere y coeducación*. Còrdova: Ayuntamiento de Córdoba.

HERNÁNDEZ MORALES, G. (2002). *Tratar los conflictos en la escuela sin violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, 14. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2003). *Laberint del minotaure i el fil d'Ariadna. Violència de gènere*. L'exposició. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2001). *Relaciona: una propuesta ante la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, 11. Madrid: Instituto de la Mujer.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2001). *Prevenir la violencia. Una cuestión de cambio de actitud*. Cuadernos de Educación No sexista, 7. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

JUDSON, E. (2000). *Aprendiendo a resolver conflictos*. Madrid: Los Libros de la Catarata.

LAVIÑA, C. (2002). *Cuaderno de trabajo contra la violencia de género*. Madrid: Federación de Mujeres Progresistas.

ROZENBUM, S. (1998). *Mediación en la escuela. Resolución de conflictos en el ámbito educativo adolescente*. Buenos Aires: Aique.

SUBIRATS, M; TOMÉ, A. (1992). *Pautas de observación para el análisis del sexismo en el ámbito educativo*. Dona i Societat, 2. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació.

TORREGO, J. C. (2000). *Mediación de conflictos en instituciones educativas*. Madrid: Narcea.

Vídeos

La coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

DÍAZ AGUADO, M. J. (2002). *Prevenir la violencia contra las mujeres. Construyendo la igualdad*. 2002. Programa per a l'educació secundària. [59 min.]

Coeducación. Diferencias sin jerarquías. Instituto de la Mujer, Ministerio de Educación y Ciencia. 1992. [27 min.]

Triau un text i analitzau-lo

1

Na Margalida i na Irene són dues nines que viuen a Palma. Tenen entre 20 i 30 anys. Totes dues han acabat la carrera tècnica amb un bon domini de les ciències, les matemàtiques i la mecànica de cotxes. Des que varen acabar han treballat al taller d'en Miquel. Tenen set anys d'experiència i una bona fama com a mecàniques.

Totes dues han pensat a muntar el seu propi taller i han fet l'estalvi necessari.

Na Irene ha xerrat amb l'amo d'un taller i li ha demanat si el llogava. Ell li ha dit que sí, que li pot dir al seu cap que vagi a parlar amb ell quan vulgui.

Na Margalida i na Irene van el següent capvespre a parlar amb ell.

El senyor els demana:

—On és el vostre cap?

Elles li diuen que volen llogar-lo per a elles.

L'amo del taller fa una gran rialla i diu:

—Que vosaltres voleu llogar el taller? Quina gràcia!

—Som mecàniques de cotxes. I aquí us duim la fiança del lloguer.

—Miri senyoreta, no li vull llogar el garatge. Hi perdria els doblers. Vostès mai no podran pagar-me el lloguer. Ningú no els durà els cotxes a reparar.

2

Na Júlia és una al·lota de 16 anys. Compatibilitza l'assistència a l'institut amb les feines domèstiques i tenir cura dels germans petits. La seva mare fa feina fora de casa.

El curs passat l'orientadora la va animar a seguir els estudis perquè tenia aptituds per a les matemàtiques i la informàtica.

A la seva classe només té una amiga, na Maria. Les altres al·lotes de la classe la critiquen i no li fan cas.

L'antipatia que els companys i companyes mostren cap a na Júlia ja es notà quan a les eleccions de delegats i delegades de grup es va presentar com a candidata i només va treure dos vots.

Na Júlia ha començat a sortir amb un jove que treballa. Aquest diu que estudiar és perdre el temps, no vol que na Júlia es relacioni amb els companys i companyes de l'institut i l'amenaça de rompre la relació si no li dedica més temps a ell.

3

Na Carme i n'Alfons es varen casar fa 25 anys. Quan festejaven ell feia tot el que era possible per anar a cercar-la a la feina o bé controlava el temps just perquè arribàs a casa seva i telefonar-li. Algunes vegades es mostrava gelós quan na Carme li contava qualque cosa dels companys de feina i sovint li deia que coquetejava amb ells. Na Carme pensava que tot això era una demostració d'amor.

Una vegada casats, n'Alfons li va proposar de muntar una botiga de mobles, així tindrien un negoci propi i no dependrien de ningú.

Per treure el negoci endavant varen haver de treballar molt i, a poc a poc, sense adonar-se'n, na Carme havia deixat de banda els companys i companyes de l'altre treball i les amistats amb qui sortien els caps de setmana.

Un dia, després de discutir per uns models de mobles que na Carme volia dur a la seva botiga, amb un cop de puny de n'Alfons unes prestatgeries varen caure sobre ella. La discussió es va acabar. N'Alfons va demanar perdó i va aparèixer l'endemà amb un ram de flors.

Així i tot a la mínima de conflicte els insults i les males maneres cap a na Carme s'anaren repetint. Ara bé, aquests insults es feien sempre a casa seva.

El menyspreu cap a na Carme es fa evident a vegades. Fins i tot en un atac d'ira perquè na Carme ha agafat doblers del compte corrent ha arribat a colpejar-la.

Darrerament n'Alfons gairebé no apareix per la botiga. Quan arriba a casa cerca qualque cosa per sopar i, si no troba el que li agrada a la gelera, crida i insulta la seva dona.

Na Carme té 49 anys, fa poc ha agafat el coratge suficient i ha posat una denúncia contra el seu home. Prendre aquesta decisió li ha costat molt ja que creu que tota sola no se'n sortirà.

Una vegada llegits els texts, contestau:

- Quines manifestacions de violència hi trobau?

.....
.....

- Quines emocions i quins sentiments hi són presents?

.....
.....

- Coneixeu altres casos de violència contra una al·lota. Explicau-los. En lloc del nom podeu utilitzar una lletra. Feis constar els diferents tipus d'agressions, les actituds dels companys i companyes i les conseqüències.

.....
.....
.....

- Quines circumstàncies afavoreixen l'aparició d'aquests casos?

.....
.....

- Com es poden detectar les manifestacions de violència?

.....
.....

Amb tot el grup classe, proposau mesures per prevenir i evitar aquests tipus d'agressions.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

13 Ja tenim les eines: les institucions, els moviments i les organitzacions socials

→ Objectius

- Conèixer les institucions, les entitats i els moviments que combaten la discriminació i la violència, i promouen la igualtat en l'àmbit local, autonòmic i estatal.
- Diferenciar-les per la seva naturalesa: governamentals, lligades a institucions, de voluntariat, pels seus objectius específics: denunciar, educar, donar suport..., i pels serveis i les intervencions que ofereixen.
- Localitzar-les: on tenen la seu, si tenen telèfon, web...
- Investigar com es presenten, qui les representa, com actuen.
- Esbrinar com s'hi pot accedir i com col·laborar-hi.

→ Informació i orientacions

Conscients de la gravetat del problema de la discriminació i la violència contra les dones, en la nostra societat ja hi ha un conjunt d'institucions, d'entitats i de moviments que promouen la igualtat i combaten la discriminació. Tots tenen uns objectius, una experiència i uns recursos. Val la pena conèixer-los i aprofitar-los.

Cal començar per la revisió dels coneixements de l'alumnat.

Cal compartir els coneixements.

S'han de fer grups de treball perquè cada grup s'encarregui d'investigar una institució o entitat. S'ha de posar en comú.

Introduir i consensuar conceptes, criteris i principis d'actuació.

Se n'han d'esbrinar les relacions: cooperació, complementarietat, repetició d'objectius...

Cal fer propostes per cobrir algunes necessitats i alguns àmbits no atesos.

Recursos bibliogràfics

AD. (2001). *Manual sobre la violència contra las mujeres*. València: Generalitat Valenciana.

AYUNTAMIENTO DE VITORIA-GASTEIZ. (2003). *Plan municipal de lucha contra la violencia doméstica ejercida hacia las mujeres 2003-2005*. Vitòria: Ayuntamiento de Vitoria- Gasteiz

CENTRO DE DESARROLLO SOCIAL Y ASUNTOS HUMANITARIOS. (1997). *Estrategias para luchar contra la violencia doméstica: un manual de recursos*. Viena: Oficina de las Naciones Unidas a Viena.

CONSEJO INTERTERRITORIAL. (2000). *Protocolo sanitario ante los malos tratos domésticos*. Madrid: Instituto de la Mujer.

DIRECCIÓN GENERAL DE LA MUJER. (2001). *Programa de acciones contra la violencia de género de la Comunidad de Madrid 2001-2004*. Madrid: Comunidad de Madrid.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estrategias de prevención y tratamiento de la violencia doméstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Guía de recursos per a les dones de les Illes Balears*. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2001). *II Plan contra la violencia doméstica 2001/2004*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2001). *Guía de buenas prácticas para conciliar la vida familiar y profesional*. Madrid: Instituto de la Mujer.

LOBBY DE DONES DE MALLORCA. (1995). *Qué hacer cuando se sufren malos tratos. Breve manual contra los malos tratos a mujeres en el ámbito doméstico*. Palma: Lobby de Dones de Mallorca.

MARTÍN MARIA, B (2003). *Defiende tus derechos. Guía práctica para mujeres maltratadas*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Webs

<http://www.mujerdecantabria.com>

<http://www.jccm.es/social/prog.htm>

<http://www.ciceuta.es>

<http://www.carm.es/ctra/politicassocial/>

<http://www.jcyl.es/jcyl/csbs/dgmio>

<http://www.juntaex.es/conserjerias/cit/home.html>

<http://www.madrid.org>

<http://www.gva.es>

www.larioja.org/web/centrales/servicios_sociales/mujer.htm

http://www.larioja.org/web/centrales/servicios_sociales/mujer.htm

<http://www.ibdona.caib.es>

<http://www.gencat.net/icdona/>

<http://www.iam.juntadeandalucia.es>

<http://portal.aragob.es/>

<http://www.icmujer.org>

<http://www.mujerextremadura.com>

www.ine.es

www.mtas.es/mujer/

<http://www.cfnavarra.es/inam>

www.amakunde.es

<http://www.a-i.es>

<http://www.gva.es/violencia/>

http://europa.eu.int/comm/dg10/epo/eb/eb51/violence_fr.pdf

<http://www.mtas.es/mujer/mcifras/principa.htm>

<http://www.separadasydivorciadas.org>

<http://www.mtas.es/mujer>

<http://www.nodo50.org/mujeresred/>

<http://www.observatorioviolencia.org>

[http://www.who.int/frh-whd\(VAW/infopack/Spanish/violencia_infopack.htm](http://www.who.int/frh-whd(VAW/infopack/Spanish/violencia_infopack.htm)

<http://www.redfeminista.org>

La violència contra les dones és un greu problema social i la societat cada vegada n'és més conscient. Per afrontar aquest problema han sorgit un conjunt d'iniciatives, unes de les institucions governamentals i d'altres de la societat civil.

Proposam que realitzeu un estudi de camp per conèixer diferents organitzacions i iniciatives.

- Quines institucions de la nostra comunitat coneixes que es dediquin a promoure la igualtat i la prevenció?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Posau-ho en comú tota la classe i elaborau una llista.

- Dividiu-vos en grups i cada grup elegeix una entitat de les de la llista. Si és possible visitau-ne la seu, entrevistau-vos amb el responsable i intentau aconseguir les dades següents:

- Nom
- Localització (adreça, telèfon, web...)
- Horari
- Tipus d'organisme (oficial, ONG...)
- Objectius que persegueix
- Àmbit d'activitat (estatal, local, autonòmic)
- Àrees d'actuació

A continuació, amb la informació i els materials recollits, elaborau un dossier que serveixi com a guia de recursos per al centre.

Si ho trobau interessant, amb l'ajuda del professor o la professora podeu organitzar una taula rodona i convidar-hi diferents responsables de les entitats que heu visitat.

14 Creant alternatives

→ Objectius

- Identificar els estereotips i els prejudicis que s'imposen a les al·lotes dins el centre.
- Investigar el que no es veu en una aula o al centre, i oferir una alternativa a allò que ens sembli discriminatori.
- Crear una sèrie de materials que fomentin la igualtat entre sexes i generar un efecte multiplicador que faciliti l'assimilació per part de la resta d'alumnat d'aquest material.
- Identificar i reconèixer en quines situacions es fa un tractament discriminatori a les al·lotes dins el centre.

→ Informació i orientacions

Amb aquesta activitat pretenem fer veure la importància dels centres educatius com un dels mecanismes de transmissió bàsics en la nostra cultura a l'hora de lluitar per la igualtat entre sexes. Per assolir amb èxit aquesta activitat, és fonamental que per començar l'alumnat s'adoni d'aquest fet. Per això caldrà que la classe es reuneixi per comentar quina opinió es té de l'escola i si de veritat és un instrument de transmissió de la cultura tan important. Caldrà fer-los veure el temps que es passa tota persona jove dins el marc educatiu, quins tipus d'actituds hi ha dedins i si sempre hi ha igualtat entre gèneres, per exemple, si ambdós sexes tenen els mateixos drets i obligacions.

Un cop feta aquesta passa, ja podem decidir de quina manera treballar al nostre centre la no-discriminació de la dona i veure quines alternatives individuals i grupals podem crear per a aquest fi. L'alumnat decidirà, en tot cas, quin tipus de material vol crear (es recomana o fer un concurs de cartells o fer un díptic divulgatiu amb deu accions per fer del centre un espai d'igualtat).

Serà molt interessant que el professorat adopti una actitud molt participativa i amb molt de dinamisme, sobretot en el debat inicial.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé, en primer lloc, ajuntar tot l'alumnat per discutir la importància dels centres a l'hora de vèncer la desigualtat entre gèneres i per confeccionar el material. S'ha de distribuir la classe en quatre o cinc grups.

Ens interessa veure com cada un individualment i grupalment pot fer moltes coses per canviar les situacions de discriminació que es poden produir en el centre educatiu.

Recursos bibliogràfics

AD. (2001) *Acciones positivas en el campo de la igualdad entre hombres y mujeres*. Madrid: Instituto de la Mujer.

AD. (2002). *Una nueva sociedad: Mujeres y Hombres a partes iguales*. Madrid: Instituto de la Mujer.

AD. (1999). *La educación para la igualdad entre los géneros en Secundaria obligatoria*. Tom II. Madrid: Dirección general de la Mujer.

COMISSIÓ EUROPEA. *Igualdad de derechos y oportunidades para mujeres y hombres en la Unión Europea*. Luxemburg: Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees. [Sense any d'edició.]

DIRECCIÓN GENERAL DE LA MUJER. (2002). *IV Plan de igualdad de oportunidades de mujeres y hombres de la Comunidad de Madrid, 2002-2005*. Madrid

GÓMEZ-FERRER MORANT, G. (2002). *Hombres y mujeres el difícil camino hacia la igualdad*. Instituto de Investigaciones feministas. Madrid: UCM.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *III Pla per l'igualtat d'oportunitats entre dones i homes*. Palma: Institut Balear de la Dona

15 Prepara't.

Respostes de prevenció de la violència de gènere

→ Objectius

- Aplicar els continguts tractats a les sessions anteriors.
- Fomentar el rebuig radical a la violència contra les dones.
- Explorar alternatives individuals per detectar i identificar les diferents formes de discriminació i de violència.
- Proposar i elaborar normes i pautes d'actuació per prevenir la violència de gènere i donar suport a les víctimes.

→ Informació i orientacions

L'agressor actua com ho fa perquè n'obté un benefici, se sent poderós perquè confia en la impunitat. A vegades, no coneix alternatives per poder elegir i actuar d'una altra manera. A voltes, també és o ha estat una víctima i pensa que agredint es revenja del mal que ell mateix ha sofert. Els agressors reincidents solen tenir limitacions de la capacitat d'empatitzar. Molts veuen les víctimes com persones que no tenen res a veure amb si mateixos.

En aquesta sessió intentarem motivar l'alumnat perquè aporti iniciatives i es comprometi en la lluita contra la violència cap a les dones i en la prevenció. Els experts en prevenció diuen que participar en aquestes iniciatives funciona com una vacuna contra la temptació de recórrer a la violència.

Cal posar l'èmfasi en la recerca d'alternatives, que les propostes siguin positives, afirmatives i variades.

Suggeriments per a les propostes:

- Un canvi de xip: Amb la igualtat, tots hi guanyam.
- Practicar l'autocrítica i admetre la crítica dels companys i companyes.
- L'educació emocional. El coneixement i el control dels sentiments propis i de l'altra part, especialment els de la ira i la gelosia.
- Promoure el respecte, l'empatia i l'assertivitat.
- Elaborar un decàleg.

En la primera part de la sessió, s'ha de prioritzar la creativitat, de manera que sorgeixin moltes idees, encara que algunes semblin absurdes o impracticables. Les iniciatives que sorgeixin s'han de criticar i valorar.

Recursos bibliogràfics

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Guia de recursos per a les dones de les Illes Balears*. Govern de les Illes Balears.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estratègies de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2002) *Guía de buenas prácticas para paliar los efectos de la violencia contra la mujer y conseguir su erradicación*. Madrid: Ministerio de Trabajos y Asuntos Sociales.

Webs

INSTITUT BALEAR DE LA DONA
<http://www.ibdona.caib.es>
<http://www.maltractamentsno.org>

INSTITUTO NACIONAL DE LA MUJER
<http://www.mtas.es/mujer/>

Vídeos

Quatre illes per a tots. Institut Balear de la Dona, Canal 4. 2001. [30 min.]

En aquesta unitat proposam elaborar unes pautes per identificar la violència contra les dones i eradicar-la en un futur proper.

A l'apartat de "Mujeres en cifras" de l'Instituto de la Mujer es recullen dades estadístiques sobre la violència de gènere a Espanya. Han mort, víctimes d'aquest tipus de violència, la quantitat següent de dones al llarg dels darrers 5 anys.

ANY	NOMBRE DE VÍCTIMES
2000	83
2001	75
2002	82
2003	101
2004	72
2005 (fins al juny)	27

Què es pot fer per prevenir la violència contra les dones? En l'àmbit mundial han sorgit iniciatives, aquí en tens algunes:

- Campanya "El Llaç Blanc"
- UNIFEM (Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides per a la Dona)
- CEDAW (Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona)

Investiga quins objectius tenen aquestes iniciatives.

Ara, sota el lema tolerància zero, intentau definir en petits grups estratègies de prevenció d'aquest tipus de violència. Pensau que la quantitat de factors que intervenen en el maltractament implica tenir una visió àmplia dels àmbits d'actuació. Per això, les accions haurien d'anar encaminades als àmbits escolar, familiar, social i professional.

ÀMBIT ESCOLAR	
----------------------	--

ÀMBIT FAMILIAR	
-----------------------	--

ÀMBIT SOCIAL	
---------------------	--

ÀMBIT PROFESSIONAL	
---------------------------	--

Ara posem-nos en el lloc d'una persona que és víctima d'aquest tipus de violència. Què pots fer si sospites, o estàs segur, que algú sofreix una agressió? Treballau-ho en grup.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Per tractar aquest tema, recordau que ja l'heu treballat a la fitxa "Ja tenim eines".

16 **Aprendre del conflicte.**

La prevenció i la resolució de conflictes

→ **Objectius**

- Distingir entre la violència i el conflicte.
- Constatar que una part de la violència es genera a partir dels conflictes, però que a vegades els conflictes són l'excusa per recórrer-hi.
- Diferenciar entre el conflicte i la manera de tractar-lo.
- Acceptar la inevitabilitat del conflicte i els seus aspectes positius.
- Introduir alguns dels conceptes que faciliten l'anàlisi dels conflictes.
- Posar atenció a l'aparició dels sentiments en els conflictes: identificar-los, acceptar-los i expressar-los.
- Introduir algunes habilitats i tècniques que faciliten l'abordatge, el tractament i la resolució dels conflictes.
- Explorar normes i pautes per prevenir alguns dels conflictes indesitjats.

→ **Informació i orientacions**

Una part de la violència es genera a partir dels conflictes: La violència és el recurs a la incompetència, en aquest cas a la incompetència per resoldre els conflictes. Però les solucions basades en la violència són falses solucions perquè la violència genera més violència i sorgeixen problemes nous. La resolució de conflictes és un camp teòric i pràctic que ofereix eines per analitzar, comprendre i resoldre constructivament els conflictes.

Abans de tractar aquest tema, el professor o la professora hauria de revisar i reflexionar sobre com afronta els conflictes que sorgeixen al centre. Aquesta sessió pot ser una ocasió per avançar en aquest camp.

Cal començar per posar en comú els coneixements que es tenen sobre el conflicte i la manera de tractar-lo. A partir de les respostes, cal introduir-hi els continguts: conceptes, distincions, habilitats i tècniques.

S'ha de posar l'èmfasi en la necessitat d'aprendre i de posar en pràctica el que s'aprèn.

Cal donar peu que qualche persona voluntària exposi un conflicte que conegui. És possible que en el grup hi hagi qualche alumne o alumna que tingui especial competència en aquest camp, que sigui una persona bona comunicadora, negociadora, conciliadora. Cal aprofitar-la com a model per imitar.

Recursos bibliogràfics

AD. (2001). *Relaciona. Una propuesta ante la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 11. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2001). *Prevenir la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 7. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

CORNELIUS H.; FAIRE, S. (1995). *Tú ganas - yo gano. Cómo resolver conflictos creativamente*. Madrid: Gaia.

GOLEMAN, D. (1996). *Inteligencia emocional*. Barcelona: Cairos.

LEDERACH, J. P. (2000). *El abecé de la paz y los conflictos*. Madrid: Los Libros de la Catarata.

JUDSON, E. (2000). *Aprendiendo a resolver conflictos*. Madrid: Los Libros de la Catarata.

ROZENBUM, S. (1998). *Mediación en la escuela. Resolución de conflictos en el ámbito educativo adolescente*. Buenos Aires: Aique.

SUBIRATS, M.; TOMÉ, A. (1992). *Pautes de observació para el anàlisi del sexisme en el àmbit educatiu*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 2.)

TORREGO, J. C. (2000). *Mediación de conflictos en instituciones educativas*. Madrid: Narcea.

Webs

<http://www.cenice.mecd.es>. Web sobre la convivència escolar i la prevenció de la violència del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

<http://www.pangea.org/sedupaz>

Saps què és un conflicte?

.....
.....
.....

Les persones que es dediquen a la resolució de conflictes diuen que el conflicte és una situació que presenta una incompatibilitat.

Llegeix aquest text

Na Joana i en Guillem fa estona que van junts. Un dia parlen sobre què faran el proper cap de setmana. Na Joana vol que vagin a un concert en què actua un grup musical que li encanta. En Guillem proposa anar d'acampada amb altres amics i amigues.

Contestau les qüestions següents:

• Hi ha un conflicte?

.....
.....
.....

• Quin és el conflicte?

.....
.....
.....

• Què et sembla que passarà si en Guillem, com ha fet moltes vegades, intenta imposar la seva voluntat sense fer cas a na Joana?

.....
.....
.....

• Tu, què faries en el cas de na Joana?

.....
.....
.....

• Quines conseqüències tindria per a l'autoestima de na Joana? I quines per a la relació?

.....
.....
.....

Quan una persona fa ús del poder o de l'agressió per imposar la seva posició l'altra se sent humiliada.

En petit grup, posau en comú les respostes i intentau consensuar-les.

Ens convé distingir entre el conflicte i el que feis amb el conflicte i com el resoleu. En realitat el conflicte sempre pot obtenir diferents respostes si en lloc de reaccionar ens aturam a pensar.

El conflicte és una situació per elegir.

• Ara a tot el grup classe proposau diferents solucions (ja us en donam unes quantes) a aquest conflicte i intentau preveure'n les conseqüències.

POSSIBLES SOLUCIONS	Conseqüències per a na Joana	Conseqüències per a en Guillem	Conseqüències per a la relació
<i>Cedir i renunciar a anar al concert</i>			
<i>Intentar imposar la seva iniciativa</i>			
<i>Proposar que cada un vagi pel seu vent</i>			

Segur que entre les propostes per resoldre el conflicte hauran sortit dialogar i negociar conjuntament cercant solucions que satisfacin les seves necessitats i interessos. Aquesta és una bona manera de resoldre els conflictes.